

Kooperatiflerde Çok Yönlü Politikaların, Ortak Memnuniyetleri ve Kooperatifçilik Bilinci Üzerindeki Etkisi: Tarım Kredi Kooperatifleri

The Impact of Multilateral Policies on Partner Satisfaction and Awareness: Agricultural Credit Cooperatives

Mehmet ENGİN¹, Gülen ÖZDEMİR²

Öz

Türkiye’de tarımsal yapının, küçük parçalı ve dağınık arazilerden oluşması, modern işletme anlayışıyla yönetilmeyen hayvansal ve bitkisel üretim uygulamaları, tarımsal kooperatifçiliğin, tarımda bir denge unsuru olarak bulunmasını zorunlu kılmaktadır. Kaldı ki, tarım hiçbir zaman serbest piyasa ekonomisi içinde, kendiliğinden şekillenmesi beklenebilecek bir sektör değildir. Bu yüzden tarımın kredilendirilmesi, projelerle yönlendirilmesi, ekonomik işletme mantığıyla yönetilmesi zorunludur. Ancak uygulamalarda aksaklıklar olduğu ve giderilmesi yönünde kararlı politikaların ortaya konmadığı görülmektedir. Araştırmada Tekirdağ İlindeki tarım kredi kooperatiflerinin ortaklarına katkıları ortaya konmuş ve çözüm önerileri tartışılmıştır. Araştırmada Tekirdağ Bölge Birliğine bağlı 43 birim kooperatifte, 18.190 ortaktan 13.747’si faal ortak olup, örnek hacmi 121 ortak olarak belirlenmiştir. Anket çalışması, yüz yüze görüşme yoluyla gerçekleştirilmiştir. Tekirdağ ilindeki Tarım Kredi Kooperatiflerinin çok amaçlılık faaliyetlerinin ortaklar üzerindeki etki değerlendirmesi, çeşitli grafik ve istatistiksel analiz yöntemleriyle yorumlanmıştır. Ortaklar Tarım Kredi Kooperatiflerinin kredi faiz oranlarını yeterince düşük bulmamaktadır. Bu sonuç, Tarım Kredi Kooperatiflerinin Kooperatifler Bankası ya da ortak fon kaynakları oluşturarak, kaynak maliyetini aşağı çekmesi gibi çözüm önerilerinin değerlendirilmesi gerektiği anlamına gelmektedir. Tarım Kredi Kooperatiflerinin çok amaçlı faaliyetleri ortakların görüşleri doğrultusunda değerlendirilmiştir. Çalışmada uygulanan çok amaçlı politikalar ile ortakların ekonomik, sosyal alanda beklentileri arasındaki ilişki korelasyon analizi yapılarak değerlendirilmiştir. Çok amaçlı politikalarla çiftçilerin işlerinin kolaylaşması arasında (Korelasyon katsayısı: 0.298) pozitif yönlü güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Projelere katılma ile işlerin kolaylaşması arasında da (Korelasyon katsayısı: 0.408) pozitif yönlü oldukça iyi ilişki gözlemlenmiştir. Çalışmada Tarım Kredi Kooperatiflerinin birçok tarımsal faaliyeti bir arada yürütmesinin, ortaklar tarafından olumlu karşılandığı ortaya çıkmaktadır. Tarım Kredi Kooperatiflerinin ortakları bu kooperatifleri işlerini yürütmede önemli bir araç ve iyi bir alternatif finans kaynağı olarak görmektedirler. Ancak tam demokratik yapıya kavuşabilmesi için kurulacak olan Kooperatifler Bankası içinde etkin olarak yer almalıdır.

Anahtar kelimeler: Tarım kredi kooperatifleri, Kredi, Tarımsal girdi, Çok amaçlılık faaliyetleri, Kooperatif ortağı

²*Sorumlu Yazar/Corresponding Author: Gülen Özdemir, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, Tekirdağ, Turkey. E-mail: gozdemir@nku.edu.tr ORCID: 0000-0003-3107-972X

¹Mehmet Engin, Tekirdağ Tarım Kredi Kooperatifleri Bölge Müdürlüğü, Tekirdağ, Turkey. E-mail: mengin@tarimkredi.org.tr ORCID: 0000-0002-8947-4055.
Atıf/Citation: ÖZDEMİR G., ENGİN M. Kooperatiflerde Çok Yönlü Politikaların, Ortak Memnuniyetleri ve Kooperatifçilik Bilinci Üzerindeki Etkisi: Tarım Kredi Kooperatifleri. *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 19 (1), 28-38.

*Bu çalışma Yüksek Lisans tezinden özetlenmiştir.

©Bu çalışma Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi tarafından Creative Commons Lisansı (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>) kapsamında yayınlanmıştır. Tekirdağ 2022

Abstract

The fact that the agricultural structure in Turkey consists of small fragmented and scattered lands, animal and plant production practices that are not managed with a modern management approach, require agricultural cooperatives to be a balance element in agriculture. Moreover, agriculture is not a sector that can be left unattended and it is not a market that can be expected to take shape on its own in a free market economy. Therefore, it is imperative that agriculture is credited, guided by projects, and managed with the logic of economic business. However, it is seen that this importance is not understood sufficiently, that there are problems in implementation and that determined policies are not put forward to eliminate it. During the research, the contributions of the agricultural credit cooperatives in Tekirdağ Province to their partners were presented and solutions were discussed. In the study, 13.747 out of 18.190 partners were active partners in 43 units of cooperatives in Tekirdağ Regional Union and sample was determined as 121 partners. The questionnaire was carried out through face to face interviews. The impact assessment of the multi-purpose activities of the Agricultural Credit Cooperatives in the province of Tekirdağ on the target audience partners has been interpreted with various graphical and statistical analysis methods. The partners do not find the loan interest rates of the Agricultural Credit Cooperatives low enough. This result means that the solution suggestions such as the Agricultural Credit Cooperatives' reducing the resource cost by creating Cooperatives Bank or mutual fund resources should be evaluated. The multi-purpose activities of the agricultural credit cooperatives were evaluated in line with the opinions of the partners, and the effects of multi-purpose policies on the cooperative partners were analyzed by correlation analysis. There is a strong positive correlation between multi-purpose policies and facilitating the work of farmers (Correlation coefficient: 0.298). A very good positive correlation was observed between participating in projects and facilitating the work of farmers (Correlation coefficient: 0.408). In the study, it is revealed that the Agricultural Credit Cooperatives carry out many agricultural activities together, which is positively received by the partners. The partners of the Agricultural Credit Cooperatives see these cooperatives as an important tool in running their business and a good alternative source of finance. However, in order to achieve a full democratic structure, the Cooperatives Bank to be established should take an active place within the Bank.

Keywords: Agricultural credit cooperatives, Credit, Agricultural input, Multipurpose activities, Cooperative partner

1. Giriş

Türkiye’de kooperatifçiliğin teşvik edilip destekleneceği anayasada açıkça düzenlenmiştir. Ancak izlenen politikalar kooperatifçiliği yeterince geliştirmeye olanak sağlayamamıştır. Genellikle üreticiler de kooperatifleri kendi örgütleri olarak değil, bir kamu kurumu gibi görmektedirler. Bu durum gerçek demokratik kooperatiflerin oluşmasının önüne geçmekte ve kooperatiflerde sahiplenme sorununu da ortaya çıkarmaktadır. Ortakların kooperatiflerine bağlılığı, kooperatiflerin başarısı açısından son derece önemlidir (Yılmaz ve ark., 2019) Everest ve Yercan, 2016). Özellikle kooperatiflerle ilgili yasal ayrışma ve dağınıklık, kooperatiflerin üç ayrı bakanlık düzeyinde çalışması karmaşıklığı daha da arttırmakta ve kooperatiflerin etkin çalışmasına engel olmaktadır.

Tarım Kredi Kooperatiflerinin, 2011 yılında kamuoyuyla paylaştığı “Tarım Kredi 2023 Strateji Belgesi ve Eylem Planı” çalışmasında, finansman sorununu çözmek için bankacılık hizmetlerine hazırlanarak, kendi bankasını kurması hedeflenmektedir. Bir kooperatifler bankası için önemli olan sadece öz sermaye değildir. Kooperatifler için öz sermaye kadar önemli olan, Merkez Bankası reeskont kredilerinden yararlanma ve mevduat toplamadır. Böylece kurulan Kooperatifler Bankası, Tarım Kredi Kooperatiflerine ve ortaklarına sadece kredi vermeyecek, fon yönetimi, yatırım ve finansman desteği de verecektir.

Tarım Kredi Kooperatifleri, tarımsal finansman, girdi, ürün değerlendirme vb. rolleri üstlenmektedir. Tarım Kredi kooperatiflerinin 1625 birim kooperatif ve 180 hizmet bürosunda (Anonim, 2011) bulunan varlığı, azımsanamayacak bir rakam olsa da bu kooperatiflerin etkin yönetiminin temelinde güçlü, dış etkilere bağımlılığı düşük bir finans desteğinin üzerine, verimli personel ve doğru yönetimin inşa edilmesi başarılı bir netice getirecektir.

Kooperatifler Bankası, 1581 sayılı kanunda bahsedilen Tarım Kredilerinin mevduat toplama görevini yerine getirmesi, finansman kaynağını güçlendirmesi, elde edilen karların uygun üretim alanlarında kullanılması, kaynak maliyetlerinin bugünkü % 19 - % 20 seviyelerinden daha aşağıya çekilmesi, üretimin hızlanması ve devletin yükünün hafiflemesi gibi olumlu sonuçları doğuracaktır.

Tarım Kredi Kooperatifleri, kooperatifçilik tanımlamalarında tek amaçlı bir tarımsal kooperatif örgütlenmesi şeklinde tanımlanıyorsa da geldiği nokta itibarıyla bu kooperatifler çok amaçlı birer tarımsal kooperatif olarak ortaklarında hizmet vermektedir (Özdemir, 2016).

Çok amaçlı politikalarda, hammadde veya ürün konusunda kooperatife gelen ortak, diğer kredi ihtiyacı da aynı yerden uygun koşulda sağlayabildiği takdirde, kooperatife bağlılık derecesi artabilecektir. Bu faaliyetlerin ortakta oluşturduğu bağlılık duygusu, ortağı zorlama, inciterek satış yapma ve dikte etme şekline varmadan, ortağın yürüttüğü tarımsal faaliyetin tipi, boyutu, planlamaları göz önüne alınarak samimi ve saygılı bir pozisyonda yapılmalıdır. Ayrıca bölgesel ürün deseni farklılıkları, Merkez Birliği tarafından hesaba katılarak Bölge ve Birim Kooperatiflerine gereken destek verilmelidir.

Bugün dünyanın gelişmiş birçok ülkesinde, tarım kooperatifleri önemli ekonomik güç haline gelmişlerdir. Dünyada en büyük ciroya sahip kooperatifler, tarımsal kooperatiflerdir. Süt üretiminin Norveç’te yüzde 99’u, Almanya’da yüzde 82’si, ve Hollanda’da yüzde 88’i tarımsal kooperatifler tarafından gerçekleştirilmektedir (Mülayim, 2019). Bununla birlikte Türkiye’de tarım ürünleri piyasaları aracılarının egemenliğindedir (Özdemir ve ark., 2011). Hayvansal ürünlerde üreticiden nihai tüketiciye kadar ürün 6-7 kez, bitkisel ürünlerde 4-5 kez el değiştirmektedir. Gelişmiş ülkelerde bu sayı 2-3’ü geçmemekte, aracı konumunda olanlar ise genellikle çiftçi örgütleri olmaktadır (Mülayim, 2019).

Tarım Kredi Kooperatiflerinin 2017 yılsonu itibarıyla, 17 Bölge Birliği ve 1625 Birim tarım kooperatifi bulunmaktadır (Anonim, 2018a). Bu kooperatiflerin faaliyetleri incelendiğinde, 4.994.289.607 TL’si indirimli kredi, 2.625.024.485 TL’si indirimsiz kredi olmak üzere 7.619.314.092 TL toplam kredi kullandığı anlaşılmaktadır (Anonim, 2017a,b). Öz kaynaklar, 2013 yılında 4.378.575.103 TL iken 2017 yılsonunda 6.436.388.295 TL’ye ulaşmıştır (Anonim, 2017c; Anonim 2018b). Ancak diğer bankalardan kullanılan kredi 2013 yılında 1.809.935.633 TL iken, 2017 yılında 3.887.655.328 TL’ye çıkmıştır (Anonim, 2018c). İşte bu durum kullandırılan kredinin % 51’nin T.C. Ziraat Bankası ve diğer bankalar kaynaklı olduğu anlamına gelmektedir.

Tarım Kredi Kooperatiflerinin finansman açısından T.C. Ziraat Bankasına bağımlılığı, Kooperatifler Bankası ya da ortak fon kaynakları oluşturarak, kaynak maliyetini aşağı çekmesi gibi çözüm önerilerinin değerlendirilmesi

gerektiği anlamına gelmektedir. Bu nedenlerle araştırmada, Tarım Kredi Kooperatiflerinin çok amaçlı faaliyetleri ortakların görüşleri doğrultusunda değerlendirilmiştir. Bu itibarla, ortakların ihtiyaç ve önerileri, hangi konuya ne kadar yatırım yapılması gerektiğine gerçekçi boyuttan yön verecektir.

2. Materyal ve Metot

Araştırmada Tekirdağ Bölge Birliği Tekirdağ İli kooperatif ortakları ana kitleyi oluşturmaktadır. Bu itibarla, 43 birim kooperatifte, 18.190 ortaktan 13.747'si faal ortaktır. Örnek hacminin belirlenmesinde, oranlar için sınırlı ana kitle formülünden yararlanılmıştır. Formülde %99 güven aralığı, %10 hata payı ve ana kitleyi oluşturan faal kooperatif ortaklarının oranı (13.747/18.190) $p=0.76$ ve faal olmayan ortaklar $q=(1-p)=0.24$ olarak alınmış ve örnek hacmi aşağıdaki Eşitlik 1'e göre 121 ortak olarak bulunmuştur (Malhotra, 1999). Örneğe alınan kooperatif ortakları tesadüfi olarak belirlenmiştir.

$$n = \frac{N \cdot p \cdot (1-p)}{(N-1) \cdot \sigma_p^2 + p \cdot (1-p)} \quad (\text{Eş.1})$$

Formülde;

n : Örnek büyüklüğü,

N : İşletme sayısı, (kooperatifle çalışan toplam işletme sahipleri)

σ_p^2 : Oranın varyansı,

r : Hata (%10)

$Z_{\alpha/2}$: % 99 güven aralığında z cetvel değeri (2.58)

p : Faal işletme sayısının popülasyondaki oranını göstermektedir.

Geliştirilen anket çalışması, yüz yüze görüşme yoluyla gerçekleştirilmiştir. Anketlerde ortaklara faaliyetleriyle ilgili teknik, ekonomik ve sosyal yapısını yansıtan, örgütlenme ile ilgili üreticilerin görüş, yaklaşım ve taleplerini ortaya çıkarabilecek sorular seçilmiş ve Beşli Likert Ölçeği kullanılmıştır.

2.1. Korelasyon Analizi

Korelasyon analizi, iki değişken arasındaki doğrusal ilişkiyi veya bir değişkenin iki veya daha çok değişken ile olan ilişkisini test etmek, varsa bu ilişkinin derecesini ölçmek için kullanılan istatistiksel bir yöntemdir (Kalaycı, 2017). Korelasyon analizinde amaç; bağımsız değişken (x) değiştiğinde, bağımlı değişkenin (y) ne yönde değişeceğini görmektir. Korelasyon analizini yapabilmek için her iki değişkenin de sürekli olmaları ve normal dağılım göstermeleri gerekmektedir. Korelasyon analizi sonucunda, doğrusal ilişki olup olmadığı, varsa bu ilişkinin derecesi korelasyon katsayısı ile hesaplanır. Korelasyon katsayısı "r" ile gösterilir ve -1 ile +1 arasında değerler alır.

Çalışmada uygulanan çok amaçlı politikalar ile ortakların ekonomik, sosyal alanda beklentileri arasındaki ilişki değerlendirilmiştir. Tarım kredi kooperatiflerinin çok amaçlı faaliyetleri ortakların görüşleri doğrultusunda değerlendirilmiş ve analiz edilmiştir.

2.2. Varyans Analizi ve Doğrusal Modelleme

Varyans analizi iki ya da daha fazla ortalama arasında fark olup olmadığı ile ilgili hipotezi test etmek için kullanılır. İki ortalama arasında anlamlı bir fark olup olmadığını test etmek için t testi de kullanılabilir. Fakat t testi, ikiden fazla ortalamanın karşılaştırılması gerektiği durumlarda sorun yaşamaktadır. Varyans analizinde bağımlı ve bağımsız değişkenlerden bahsedilir. Bağımsız değişkenlere faktör adı verilir. Faktörlerin, bağımlı değişkenler üzerinde etkisi araştırılır. Bağımsız değişkenin kategorik, bağımlı değişkenin ise metrik olması gerekmektedir. Bunu bir örnek ile açıklayacak olursak;

Bağımsız Değişken: Cinsiyet (Erkek, Kadın) veya ortaklık süreleri

Bağımlı Değişken: Tarım Kredi Kooperatifi ortağının çok amaçlılık politikalarından memnuniyet düzeyi.

Bağımsız değişkenin ikiden fazla gruptan oluştuğu durumlarda vardır. Bir örnek verelim:

Bağımsız Değişken: Ortağın Kooperatifteki konumu (üye, denetçi, yönetim kur. üyesi, başkan)

Bağımlı Değişken: Çok amaçlılık politikalarından memnuniyet düzeyi

Tek yönlü varyans analizi (ANOVA) en basit varyans analizidir. İki tane değişken vardır. Bunlardan birisi kategorik özellik gösteren bağımsız değişkendir. Diğer de metrik özellik gösteren bağımlı değişkendir. Bağımsız değişken içerisinde yukarıdaki örnekte olduğu gibi (kooperatifteki konumlar) iki veya daha fazla grup olabilir. Tek Yönlü ANOVA, bu gruplara göre, bağımlı değişkendeki ortalamalar arasında fark olup olmadığını test eder.

Ayrıca çıkan sonuçlar, varyans analizine tabi tutularak doğrusal bir model ilişki kurulmuştur.

3. Araştırma Sonuçları ve Tartışma

3.1. Araştırma Kapsamındaki Ortakların Demografik Özellikleri

Araştırma kapsamında ortakların demografik özellikleri, *Tablo 1*'de gösterilmektedir. Ankete katılan ortakların, % 1'inin kadın olduğu anlaşılmaktadır. Ortakların % 89'u evli, % 11'i bekârdır. Bu bakımdan ortakların neredeyse 9/10'unun bakmakla yükümlü olduğu bir ailesinin olduğu ve onların geçimini sağladığı ortaya çıkmaktadır. Hiç çocuğu olmayan ortaklar % 17'dir. Ortaklar en fazla % 65'le 2 çocukludur. Ortakların %66'sı 46 yaş ve üzeri iken % 1'i 18-25 yaş aralığındadır. Yani Tarım Kredi Kooperatifleri ortakları çoğunlukla orta yaş üzeridir. Eğitim düzeyleri % 57 ile çoğunlukla ilköğretim iken, ön lisans ve lisans mezunu ortakların toplam oranı % 12'dir.

Tablo 1. Kooperatif ortaklarının demografik özellikleri
Table 1. Demographic characteristics of cooperative members

Cinsiyet	Sayı	%	Yaş Grupları	Sayı	%
Erkek	120	99.2	18-25 yaş aralığı	1	0.8
Kadın	1	0.8	26-35 yaş aralığı	9	7.5
Medeni Durum	Sayı	%	36-45 yaş aralığı	31	25.6
Evli	108	89.3	46 ve üstü	80	66.1
Bekar	13	10.7	Eğitim Seviyesi	Sayı	%
Çocuk Sayıları	Sayı	%	İlköğretim	69	57.0
Çocuksuz ortaklar	20	16.5	Ortaöğretim/Lise	38	31.4
1-2 çocuk sahibi ortaklar	79	65.3	Ön lisans	8	6.6
3 ve üzeri çocuk sahibi ortaklar	22	18.2	Lisans	6	5.0

Tablo 2'de ankete katılan ortakların bir yılsonunda elde ettikleri net gelir düzeyleri, kooperatife ortaklık süreleri ve köyde sürekli yaşayıp yaşamadıkları verilmiştir. Buna göre, ortakların % 55'i 2.000 - 4.999 TL yıllık net gelir aralığına sahiptir. Ortakların % 36'sının 21 yıl ve üzeri süreden beri kooperatif ortaklığı devam etmekte olup, % 57'si köyde sürekli ikamet etmektedir.

Tablo 2. Kooperatif ortaklarının tarımsal gelirleri, ortaklık süreleri ve köyde sürekli yaşama durumları
Table 2. Agricultural income, partnership, live in the village of the cooperative members

Yıllık Tarımsal Net Gelir Aralığı (TL)	Sayı	%	Kooperatife Ortaklık Süreleri	Sayı	%
<1.999 TL	17	14.0	1 Yıldan Az Bir Süre	2	1.7
2.000 TL - 4.999 TL	67	55.4	1-5 Yıl	16	13.2
5.000 TL ve üzeri	37	30.6	6-10 Yıl	17	14.0
Köyde Yaşama Durumu	Sayı	%	11-15 Yıl	16	13.2
Köyde sürekli yaşıyorum	69	57	16-20 Yıl	26	21.5
Köyde sürekli yaşamıyorum	52	43	21 Yıl ve üzeri	44	36.4

Türkiye'de ortalama işletme büyüklüğü 6.1 hektardır. İşletme başına 4-5 parsel düşmekte olup, ortalama parsel büyüklüğü 1.5 hektardır. Yine TÜİK verilerine göre işletmelerin % 78.9'u 10 hektardan küçük araziye sahiptir. Bu işletmelerin tasarrufunda bulundurduğu arazi ise toplam arazinin % 34.3'ünü oluşturmaktadır.

Ankete katılan ortakların arazi büyüklüğü ve yüzdelik payları *Tablo 3*'de gösterilmektedir. Buna göre, ortakların % 35'i 21 ile 100 da arasında araziye sahip iken % 14'ü 501 da ve üzeri araziye sahiptir. Elde edilen rakamlar, Türkiye ortalaması (100 da'dan küçük işletmelerin oranı olan % 79) ile kıyaslandığında, araştırmada bu oranın % 40' olduğu görülmektedir.

Tablo 3. Ortakların arazi büyüklüğü
Table 3. Land size of members

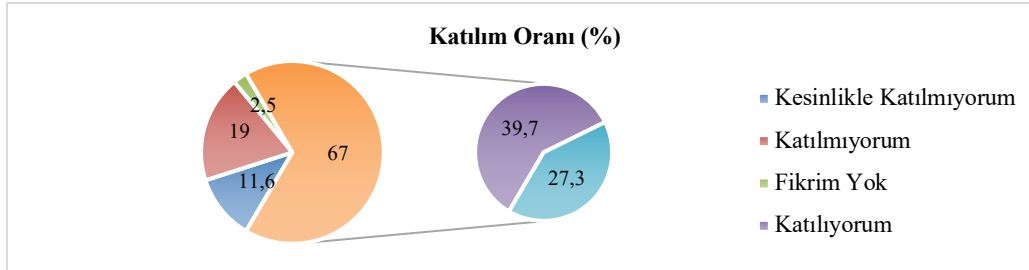
Arazi Büyüklüğü	Sayı	%
20 da'dan az	6	5.0
21-100 da arası	42	34.7
101-250 da arası	29	24.0
251-500 da arası	27	22.3
501 da ve üzeri	17	14.0

Araştırma sonucunda ortakların hayvan varlıkları değerlendirildiğinde, % 12.4'ü 1-10 arasında büyükbaş hayvana, % 4.2'si 51-100 arasında küçükbaş hayvana, % 8.3'ü ise 10-50 arasında kümes hayvanına sahip bulunmaktadır.

3.2. Ortakların Tarım Kredi Kooperatifinden Memnuniyet Durumu

Ankete katılan ortaklara, Tarım Kredi Kooperatifi ortağı olmalarının işlerini kolaylaştırıp kolaylaştırmadığı sorulmuş ve % 92'si kooperatif ortağı olmalarının işlerini kolaylaştırdığını bildirmişlerdir.

“Tarım Kredi Kooperatiflerinin faiz oranlarını yeterince düşük bulmuyorum.” sorusuna alınan yanıtlar *Şekil 1*'de gösterilmiştir. Ortakların % 67'sinin (Katılıyorum %39.7 Kesinlikle katılıyorum %27.3) Tarım Kredi Kooperatiflerinin faiz oranlarını yeterince düşük bulmadıkları görülmektedir. Bu sonuç, Tarım Kredi Kooperatiflerinin Kooperatifler Bankası ya da ortak fon kaynakları oluşturarak, kaynak maliyetini aşağı çekmesi gibi çözüm önerilerinin değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Tarımsal girdilerini Tarım Kredi Kooperatiflerinden kolaylıkla sağlayan ortakların yüzde oranları *Tablo 4*'de belirtilmiştir.

Figure 1. Opinion of interest rate of members

Şekil 1. Ortakların Faiz oranları hakkındaki görüşleri

Tablo 4. Tarımsal girdileri Tarım Kredi Kooperatiflerinden sağlama kolaylığı

Table 4. Members easy providing agricultural inputs from Agricultural Credit Cooperatives

Tarımsal girdileri sağlama kolaylığı (1den 5 e kadar)	Frekans	Yüzde, %
1	5	4.1
2	7	5.8
3	6	5.0
4	70	57.9
5	33	27.3
Toplam	121	100.00

Tarımsal girdilerini Tarım Kredi Kooperatiflerinden kolaylıkla sağlayabildiğini dile getiren ortakların oranı % 85'dir. Ulaşılan sonuç çok iyi düzeydedir. Buradan ortakların, ortağı oldukları kooperatife erişim ve ihtiyaç başvurusu halinde talebinin yerine getirilmesinde çok büyük engellerle karşılaşmadığı sonucu ortaya çıkmıştır.

Ancak şu da hatırlatılmalıdır ki, teminatların yerine getirilmesi hallerinde, talep edilen girdi ve ürünler kredilendirilebilmektedir.

Ortak çiftçilerin nakit kredi, gübre, zirai ilaç, zirai alet-makine ve ekipmanları, yem, tohumluk, akaryakıt, damızlık hayvan, zaruri tüketim maddeleri vb. ihtiyaçlarını tedarik eden kuruluş, bu alanlarda piyasanın oluşmasında ve fiyat istikrarında önemli bir yere sahip olmak zorundadır.

Tarım Kredi Kooperatiflerinden kredi ihtiyacını hiçbir ayırım gözetilmeden rahatlıkla sağlayabildiğini düşünen ortakların oranı % 90'dır. Çıkan sonuç, kooperatifçiliğin ortağın demokratik katılımı ilkesine riayet edildiği sonucunu ortaya koymaktadır. Diğer bir ifadeyle bu konuda yüksek memnuniyet olduğu anlaşılmaktadır. Tabi ki burada ayırmadan kasıt, kredi mevzuatına uygun şartları taşıdığı ve potansiyeli olduğu görülen ortakların gördüğü muameledir. Kredi mevzuatı şartlarını taşımayan ve tarımsal üretim amacında olmayan kişiler elbette ortaklık şartlarını sağlayana kadar mevcut hizmetlerden yararlanamazlar.

Benzer alanda bölgede Özdemir (2005) yapmış olduğu "Tekirdağ İlinde Tarımsal Kooperatiflerde Kooperatif Ortak İlişkileri" adlı çalışmasında, Tarım Kredi Kooperatifleri ortakları içinde, gelirlerin artmasında kooperatiflerin bir rolü olduğuna inanan ortakların tamamı (kooperatif ortaklarının % 60'ı), tarımsal girdileri daha ucuza sağlayarak kooperatiflerin, gelirlerini arttırdığını savunmuşlardır. Tarım Kredi Kooperatifi ortakları % 70 oranında, kendi kooperatiflerini ekonomik güç ve çiftçiye hizmet açısından önemli bulduklarını belirtmişlerdir.

3.3. Ortakların Tarım Kredi Kooperatiflerinin Çok Amaçlılık Politikaları Hakkında Görüşleri

"Tarım Kredi Kooperatiflerinin birçok faaliyeti bir arada yürütmesini doğru buluyorum." Önermesine ortakların katılma durumları Şekil 2'de gösterilmiştir. Tarım Kredi Kooperatiflerinin birçok faaliyeti bir arada yürütmesini doğru bulan ortakların oranı % 77 olarak ortaya çıkmıştır. Elde edilen sonuç, Tarım Kredi Kooperatifleri faaliyetlerinin, ortaklarca olumlu karşılandığının önemli bir göstergesidir. Bu çalışmada yapılan varyans analizi ve korelasyon analizleri sonuçlarında da çok amaçlı faaliyetler olumlu olarak yorumlanmaktadır.

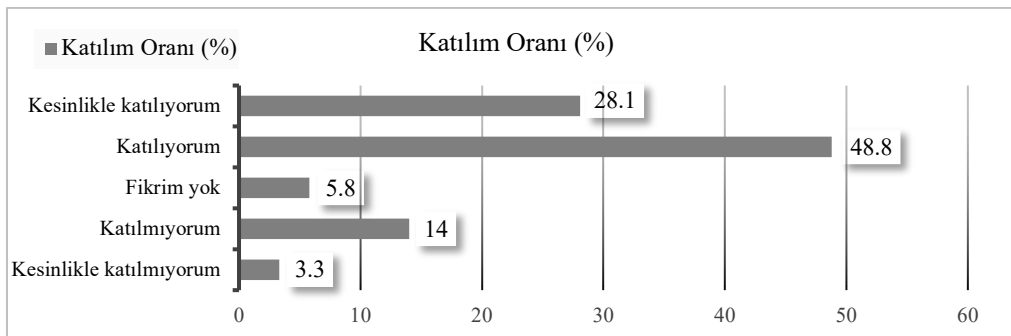

Figure 2. Partners' evaluation of the multipurpose activities of Agricultural Credit Cooperatives
Şekil 2. Ortakların Tarım Kredi Kooperatiflerinin çok amaçlılık faaliyetlerini değerlendirmesi

3.4. Korelasyon Analizi ve Sonuçları

Çalışmada uygulanan çok amaçlı politikalar ile ortakların ekonomik, sosyal alanda beklentileri arasındaki ilişki korelasyon analizi yapılarak değerlendirilmiştir (Tablo 5).

Korelasyon katsayısı 0.298 değeri, 0.01'den büyük çıktığı için çok amaçlı politikalarla çiftçilerin işlerinin kolaylaşması arasında pozitif yönlü güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Projelere katılma ile işlerin kolaylaşması arasında 0,408 değerine göre pozitif yönlü oldukça iyi ilişki gözlemlenmiştir.

Korelasyon katsayısı 0.412 değeri, 0.01'den büyük çıktığı için çok amaçlı politikalarla (birçok faaliyeti bir arada yürütme ile) yönlendirme yapıldığında, projelere katılma kararı (sosyal beklenti) arasında pozitif yönlü ilişki olup, bu ilişki bir önceki hipotezde "işleri kolaylaştırmaya" (ekonomik beklenti) göre daha kuvvetlidir.

Tablo 5. Korelasyon Analizi Sonuçları
 Table 5. Correlation Analysis Results

Gruplar		İşimi Kolaylaştırma	Birçok Faaliyeti Yürütme	Projelere Katılma	Eğitim Durumu	Ortaklık Süresi
İşimi Kolaylaştırma	Korelasyon katsayısı	1.000	0.298**	0.408**	0.305	0.071
	Sig. (2-tailed)	0.000	0.001	0.000	0.001	0.438
	N	121	121	121	121	121
Birçok Faaliyeti Yürütme	Korelasyon katsayısı	0.298**	1000	0.412 **	-0.081	0.271**
	Sig. (2-tailed)	0.001		0.000	0.377	0.003
	N	121	121	121	121	121
Projelere Katılma	Korelasyon katsayısı	0.408**	0.412**	1.000	-0.031	0.364**
	Sig. (2-tailed)	0.000	0.000	0.000	0.732	0.000
	N	121	121	121	121	121
Eğitim Durumu	Korelasyon katsayısı	0.305	-0.081	-0.031	1.000	-0.229
	Sig. (2-tailed)	0.001	0.377	0.732	0.000	0.011
	N	121	121	121	121	121
Ortaklık Süresi	Korelasyon katsayısı	0.071	0.271**	0.364**	-0.229	1.000
	Sig. (2-tailed)	0.438	0.003	0.000	0.011	0.000
	N	121	121	121	121	121

** Korelasyon 0.01 düzeyinde anlamlıdır.

* Korelasyon 0.05 düzeyinde anlamlıdır.

Diğer taraftan, ortaklık süreleri ile projelere katılım arasında 0.364 değerinden hareketle, 0.01 korelasyon düzeyinde pozitif yönlü bir bağıntının olduğu anlaşılmaktadır. *Tablo 5'* den de görüldüğü gibi, çok amaçlılık politikalarıyla (birçok faaliyetin bir arada yürütülmesi) işlerin kolaylaşması arasında, eğitim durumunun olumsuz etki yapmadığı 0.305 değerinden anlaşılmaktadır. Ancak eğitim durumuyla birçok faaliyetin bir arada yürütülmesi ele alındığında, -0.081 katsayısı (0.01'den negatif yönde büyük) negatif ve zayıf bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır.

- Korelasyon katsayısının işareti pozitifse, değişkenlerden birinin değeri artarken (azalırken) diğerinin de arttığını (azaldığını) gösterir.
- Korelasyon katsayısının işareti negatifse, değişkenlerden birinin değeri artarken (azalırken) diğerinin değerinin azaldığını (arttığını) gösterir. Yani ters yönlü bir ilişki söz konusudur.

Korelasyon katsayısı (pearson correlation) 0.271 olduğundan ve 0.01 sınır değerinden (significant) büyük olduğundan ortaklık süreleriyle, birçok faaliyeti bir arada yürütme arasında normal pozitif yönlü bir ilişki vardır.

3.5. Varyans Analizi ve Doğrusal Modelleme Sonucu

Bu çalışmada tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Ayrıca çıkan sonuçlar, varyans analizine tabi tutularak doğrusal bir model ilişki kurulmuştur (*Tablo 6*).

Bağımsız Değişken: Cinsiyet (Erkek, Kadın) veya ortaklık süreleri

Bağımlı Değişken: Tarım Kredi Kooperatifi ortağının çok amaçlılık politikalarından memnuniyet düzeyi.

Bağımsız değişkenin ikiden fazla gruptan oluştuğu durumlarda vardır. Bir örnek verelim:

Bağımsız Değişken: Ortağın Kooperatifteki konumu (üye, denetçi, yönetim kur. Üyesi, başkan)

Bağımlı Değişken: Çok amaçlılık politikalarından memnuniyet düzeyi

Tablo 6. Varyasyon Analizi Sonuçları

Table 6. Variation Analysis Results

Model	Standart Olmayan Katsayılar (Unstandardized Coefficients)	Standart Katsayı (Standardized Coefficients)		t değeri	Sig. (Önem Derecesi Değeri)
	B	Standart Hata (Std.Error)	B		
Sabite (Constant)	2.853	0.351	0	8.128	0.000
Birden çok faaliyetin gelirleri arttırmada katkı sağlaması	0.272	0.093	0.260		0.004

Yukarıdaki tabloya göre, ortak etmen katsayılarından (coefficients) elde edilen modelin tahmin sonucu aşağıdaki gibidir:

$$Y=2.853+0.272X$$

Burada Y gelir düzeyindeki artışı X ise birçok faaliyetin bir arada yürütülmesi anlamına gelmektedir. İstatistiksel ilişki anlamlıdır.

4.Sonuç

Yapılan çalışmada Tarım Kredi Kooperatifleri ortaklarının çoğunlukla orta yaş üzeri ve eğitim düzeyinin düşük olduğu belirlenmiştir. Bölgede küçük işletmelerin oranı %40 ile Türkiye ortalaması %79'dan az olduğu görülmüş, böylece daha yeterli işletme büyüklüğüne sahip olduğu ortaya çıkmıştır.

Kooperatiflerin rasyonel birer işletme olarak varlıklarını sürdürebilmeleri ve ortaklara sunulan hizmetlerde uzmanlaşabilmeleri için potansiyeli düşük kooperatiflerin birleştirilmeleri ve çeşitli alanlarda uzmanlaşmış yeterli sayıda personel ve araç-gereçle desteklenmeleri gerekmektedir.

Tarımsal girdilerin doğaya zarar vermeden kullanılması ve yan etkilerin minimuma indirilmesini hedefleyen çiftçi bilinçlendirme ve teknik destek eğitimlerine daha fazla önem verilmesi gerekmektedir. Anket uygulamaları sırasında ortakların %80 ila 90'ı, kooperatiflerdeki ürün değerlendirme faaliyetlerini geliştirme yönünde fikir beyan etmişlerdir. Birim kooperatiflerin, alınan ürünlerin fiyatlandırılması, depolanması, sevkiyatı veya pazarlanması gibi faaliyetleri tek başlarına yürütebilmeleri mümkün olmadığından üst birlikler bu konuda, alım istasyonu oluşturma ve işleme gibi konularda öncü girişimlerde bulunmalıdır. Bölge birlikleri ve Merkez Birliği tarafından, ortakların ürünlerinin iç ve dış piyasalarda değerlendirilmesine dönük entegre üretim ve pazarlama ağı oluşturulmalıdır.

Ortaklar Tarım Kredi Kooperatiflerinin kredi faiz oranlarını yeterince düşük bulmamaktadır. Bu sonuç, Tarım Kredi Kooperatiflerinin Kooperatifler Bankası ya da ortak fon kaynakları oluşturarak, kaynak maliyetini aşağı çekmesi gibi çözüm önerilerinin değerlendirilmesi gerektiği anlamına gelmektedir. Dünyada önde gelen tarım amaçlı kooperatiflerin tümünün sahibi oldukları kooperatif bankaları bulunmaktadır. Uluslararası Kooperatif Bankaları Birliği'ne göre kooperatif bankası, ihtiyaç duyulan kredi ve diğer bankacılık hizmetlerine daha uygun koşullarla ulaşmak üzere, genellikle aynı yerleşim yerinde yaşayan ve aynı işi yapan kişiler tarafından, kooperatif ilkelerine göre kurulan ve yönetilen bir kuruluştur. Kooperatif bankası konusu, Türkiye genelinde yaklaşık 1 milyon ortağı bulunan Tarım Kredi Kooperatiflerini, dünyadaki türdeşlerinden ayıran en önemli eksikliklerdir. Bu nedenle, tarım kredi kooperatiflerinin bir banka kurarak mevduat toplama, kredi işlemleri ve sigortacılıkta tarımsal kesimin öncü kuruluşu olmayı hedeflemesi gerekmektedir. Kooperatif bankasının kurulması, tarım kredi kooperatiflerinin kredi kaynaklarının yeterli düzeye gelmesi ve mali bağımsızlığına kavuşması açısından da önemlidir.

Birden fazla hizmet ve faaliyet yürütme ile tarımın finans maliyetlerini alt düzeye çekmek amaçlanmalıdır. Profesyonel ve işini severek yapan kadrolarla ortak-kooperatif iletişimi hızlanacak ve kooperatif ile üretim sahası birbirini tamamlayarak sinerji artacaktır. Bu itibarla, ortakların ihtiyaç ve önerileri, hangi konuya ne kadar yatırım

yapılması gerektiğine gerçekçi boyuttan yön verecektir. Ayrıca çok amaçlı politikalar, tarımın desteklenmesi odaklı olmalıdır. Diğer yönde amaç, tarımdaki fiyat ve üretim istikrarını korumaktan uzaklaşacaktır.

Bu bakımdan, Tarım Kredi Kooperatifleri; kooperatif ortaklarıyla, tasarruf sahipleri ya da kredi kuruluşları arasında aracılık yapmakta ve küçük üreticinin tek başına alamadığı krediyi ona maliyet fiyatına sağlamayı amaçlamaktadır. Günümüzde ise, tedarik ve ürün değerlendirme kollarında faaliyet göstererek sadece nakdi ihtiyaçları sağlayan bir kuruluş olmadığını, orta ve büyük ölçekteki üreticilere de ulaşarak, düşük komisyon ve gelire çiftçi için bir alternatif olmaya çalışmaktadır.

Bilinçsiz tarımsal yatırım, geriye dönmesi zorlaşan kredi anlamına gelir. Bu yüzden, kredili satış sonrası ortak faaliyet takibi önemlidir. Diğer bir açıdan satış sonrası hizmet, çok amaçlı politikaların bütünlük ve optimizasyonuna pozitif etki yapacaktır. Çok amaçlı politikalarda, bir hammadde veya ürün konusunda kooperatife gelen ortak, diğer ihtiyacını da aynı yerden uygun koşulda sağlayabildiği takdirde kooperatife bağlılık derecesi artabilecektir.

Sonuç olarak, çalışmada Tarım Kredi Kooperatiflerinin birçok tarımsal faaliyeti bir arada yürütmesinin, ortaklar tarafından olumlu karşılandığı ancak bilinçli bir faaliyet politikası sergilemenin gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Tarım Kredi Kooperatiflerinin ortakları bu kooperatifleri işlerini yürütmede önemli bir araç ve iyi bir alternatif finans kaynağı olarak görmektedirler. Tarım Kredi Kooperatiflerinin, nakdi ve aynı kredi vermenin ötesinde, çok yönlü kooperatif şekline doğru ilerleyen ve bu gücünü 1581 sayılı kanundan alan eğilim, ortaklarınca kabul görmüş ve son yıllarda tam anlamıyla gerçekleşmiştir. Ancak tam demokratik yapıya kavuşabilmesi için kurulacak olan Kooperatifler Bankası içinde etkin yerini almalı ve iyi bir alternatif olma özelliğini daha avantajlı olarak sunmaya gayret etmelidir.

Kaynakça

- Anonim. (2011). Tarım Kredi Kooperatifleri 2011-2023 Dönemi Strateji Belgesi ve Eylem Planı. Kalkan Matbaacılık San. Ve Tic. Ltd. Şti. Ankara.
- Anonim (2015). Türkiye Kooperatifçilik Raporu 2014, Ağustos-2015, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı.
- Anonim (2017a). Ziraat Bankası Tarımsal Krediler Faiz İndirim Oranları. Ziraat Bankası web sirtesi. www.ziraat.com.tr
- Anonim (2017b). <http://www.tarimkredi.org.tr/index.php>
- Anonim (2017c) www.ebrd.com EBRD Mikro & Kobi Finans Programı Tarım Sektörü Raporu Ocak-Mart 2017 (erişim tarihi, 10.02.2018)
- Anonim (2018a). Tarım Kredi Kooperatifleri web sitesi. www.tarimkredi.org.tr
- Anonim (2018b) iletisim@tarimkredibirlik.com.tr, (erişim tarihi 15.02.2018)
- Anonim (2018c) bilgi@tarekshayvancilik.com.tr (erişim tarihi, 10.02.2018)
- Everest, B., Yercan, M. (2016). Kooperatif Ortaklarının Kooperatif Yönetimine Katılma Durumları ve Eğilimleri: Tarım Kredi Kooperatifleri Balıkesir Bölge Birliği Örneği, Uluslararası Avrasya Ekonomileri Konferansı, Kaposvar, Macaristan, 29 - 31 Ağustos 2016, ss.519-526
- Kalaycı,Ş. (2017) SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri, Asil Yayınları 8. Baskı.
- Malhotra, N.K. (1999). Marketing Research, Prentice-Hall International, New Jersey, 864p
- Mülayim, Z.G. (2019). Kooperatifçilik. Yetkin Yayınları. 655 s. Ankara.
- Özdemir, G.(2005). Cooperative- Shareholder Relations in Agricultural Cooperatives in Turkey, Journal of Asian Economics, 16(2) 315-325.
- Özdemir, G., Keskin., G., Özüdoğru, H. (2011). Türkiye’de Ekonomik Krizler ve Tarımsal Kooperatiflerin Önemi Economic Crisis In Turkey And The Important of Agricultural Cooperatives. Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi , 8 (1) , 101-113. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jotaf/issue/19043/201422>.
- Özdemir, G. (2016). Kooperatifçilik. Nobel Akademik Yayıncılık, İstanbul.
- Yılmaz, E., Özdemir, G., Oraman, Y., Unakıtan, G., Konyalı, S. (2019). Tarımsal Üretimde Kadınların Karar Alma Süreçlerine Katılımı ve Kooperatiflerden Beklentileri . Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi , 16 (1) , 71-81 . DOI: 10.33462/jotaf.517029